

ня його на Землі. В курсі гуманітарних дисциплін даються не тільки знання про людину, її особливості поведінки та взаємодії з іншими людьми, але й приділяється не мале увагу розвитку духовної й моральної сфер особистості. Піднімаються питання доброти, гуманності, моралі, про складність узгодження особистісних і суспільних цінностей.

Найбільш складне питання – це питання, що стосується методик виховної роботи, яка забезпечувала б внутрішнє прийняття моральних і духовних цінностей. Один із шляхів вирішення даної проблеми, запропонований деякими педагогами та дослідниками в області моралі – релігійне виховання. Будь-яка релігія в своїй основі містить питання про сенс і призначення людського життя, про духовні і етичні ідеалах, служіння яким і повинно складати життєвий шлях будь-якої людини.

Релігійне виховання може стати важливим формуючим елементом в моральному та духовному розвитку майбутніх фахівців. Так видатний педагог К.Д. Ушинський вважав християнські ідеї найбільш природними: «Як би хто не дивився на християнську релігію, але наука не може на неї дивитися інакше, як на історичне явище, що виникає з потреб і властивостей душі людської» [2, с. 55].

Однак система вищої освіти не має права нав'язувати ту чи іншу релігію. Це повинен бути особистісний вибір людини, що спирається на його глибинні потреби душі. При цьому завдання науково-педагогічного складу має полягати у тому, щоб допомогти студенту зрозуміти самого себе, розкрити свій внутрішній потенціал, розраховувати на духовне багатство.

Питання релігійного виховання, його доцільності, необхідності та значущості широко дискутуються в сучасній педагогіці. Як підкреслює А.Г. Романовський, «Релігія являє собою одну з найдавніших форм суспільної свідомості. У цій якості вона споконвіку відіграє істотну роль у різноманітних сферах людського життя, в формуванні та розвитку його культури і моральності, філософії та науки, у становленні та практичній реалізації системи навчання і виховання підростаючого покоління» [3, с. 24].

Одним з основних завдань виховання майбутніх фахівців є розвиток моральної відповідальності і духовного потенціалу. Ця задача має принципове значення в майбутній практичній діяльності інженерів-керівників. Так як керівник повинен усвідомлювати, що нарівні з економічними чинниками ефективності управління завжди актуальними і значимими є соціальні чинники. Спрямованість на суспільне благо повинна бути провідною в процесі здійснення управлінської діяльності.

Список літератури: 1. Товажнянський Л.Л., Романовський О.Г., Пономарьов О.С. Вступ до філософії управління: Навч. посіб. – Харків: НТУ «ХПІ», 2002. – 168 с. 2. Ушинський К.Д. Воспитание человека. – М.: Издат. Дом «Карапуз», 2000. – 256 с. 3. Романовський О.Г., Бабаєв В.М., Пономарьов О.С. Проблеми формування особистості лідера. – Харків: Майдан, 2000. – 193 с. 4. Никандров Н.Д. Религия и воспитание в школах России // Гуманитарні науки. – 2001. – № 2. – С. 126–134.

*Бондаренко О. А.
м. Харків, Україна*

МОВЛЕННЄВА КУЛЬТУРА СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА

Значення мови педагога в оволодінні молодим поколінням законів розвитку природи, суспільства, в набутті досвіду етичних взаємин з людьми – факт безперечний, доведений багатовіковим існуванням педагогічної професії.

Діяльність викладача пов'язана з проблемами розвитку мови, і перш за все з мовною культурою, яка розвивається на основі принципу об'єктивно існуючих зв'язків між мовою і пізнавальними процесами.

Проблема мовної культури в професійній діяльності розглядалася психологами і педагогами Л.С. Виготським, Л.А. Введенською, П.Я. Гальперінім, А.Н. Ксенофонтовою, А.А. Леонтьєвим, Г.О. Винокуром та іншими. Проте, незважаючи на наявність у сучасній науці значної кількості наукових праць, присвячених цій проблемі, на сьогодні вона залишається однією з найбільш дискусійних.

Мета роботи полягає в розкритті певних особливостей мовної культури сучасного викладача.

Поза мовною діяльністю неможливо уявити собі жодної сфери людської діяльності, спілкування людей, духовної культури людства. Ще Л.С. Виготський виділяв мовну діяльність як фундаментальну і вбачав в ній величезні можливості розвитку особи, свідомості, всіх пізнавальних процесів людини [1].

Мовна діяльність в педагогічному процесі, за словами А.Н. Ксенофонтової, виконує важливе значення у створенні умов для стимулювання та прояву активної позиції студента [2]. Суб'єктивність позиції тих, що навчаються, виражається у формі конструктивних речень, в здатності проявити самостійність в мовних виразах. Викладач спирається на мовну активність студентів, їх самостійність і творчі можливості.

Мовлення педагога забезпечує виконання завдань навчання і виховання молоді. Викладач несе соціальну відповідальність як за зміст, якість своєї мови, так і за її наслідки. Тому мова педагога – це важливий елемент його педагогічної майстерності.

Педагогічне мовлення покликане забезпечити:

- а) продуктивне спілкування, взаємодію між педагогом і його вихованцями;
- б) позитивну дію викладача на свідомість, відчуття студентів з метою формування, корекції їх переконань, мотивів діяльності;
- г) повноцінне сприйняття, усвідомлення і закріплення знань в процесі навчання;
- г) раціональну організацію учбової та практичної діяльності студентів [3].

З поняттям «Педагогічне мовлення» тісно пов'язано поняття «Комунікативна поведінка викладача». Видатний психолог А.А. Леонтьєв в роботі «Педагогічне спілкування» під комунікативною поведінкою має на увазі не просто процес говоріння, передачі інформації, а організаційне мовлення, що впливає на характер взаємин, створення емоційно-психологічної атмосфери спілкування педагогів і студентів, стиль їх роботи [4].

Мова педагога стає зразком для студентів. Тому до мови педагога висуваються високі вимоги: змістовність, точність, логічність; лексична, фонетична, граматична орфоепічна правильність; образність, смислова виразність; емоційна насиченість, багатство інтонацій, неквапливість, достатня гучність; хороша дикція, дотримання правил мовного етикету, відповідність слова вихователя його діям. Важливо вміло використовувати і невербальні засоби спілкування (жести, міміку, пантомімічні рухи).

На жаль, в мові сучасного педагога багато штампів, мова недостатньо образна і виразна (у смисловому аспекті), переважають прості речення, зустрічаються граматичні помилки, діалектизми. Культура мовлення педагога визначається рівнем його загальної культури. Постійна робота педагога над собою, підвищення рівня загальної культури сприятимуть і зростанню його педагогічної майстерності. Студенти часто виділяють серед педагогів «улюблених» і «неулюблених». Однією з найважливіших ознак, що дозволяють студентам так «класифікувати» своїх викладачів, є їх мовна поведінка.

У сучасній вищій школі, на думку Т.В. Іванчикової, існує три типи мовних культур викладачів [5]:

1. Носії елітарної мовної культури.
2. Представники «средньолітературної» культури.
3. Викладачі з літературно-розмовним типом мовної поведінки.

Почнемо з характеристики представників елітарної мовної культури. Це ідеальний тип мовної поведінки педагога, але, на жаль, зустрічається у край рідко.

Носії елітарної мовної культури володіють всією системою функціонально-стильової диференціації літературної мови і кожен функціональний стиль використовують відповідно ситуації. При цьому перемикання з одного стилю на інший відбувається як би автоматично, без особливих зусиль з боку того, хто говорить. У їх мові немає порушення норм літературної мови у вимові, наголосі, утворенні граматичних форм, слововживанні [5].

Однією з ознак елітарної мовної культури є безумовне дотримання всіх етичних норм, зокрема, норм національного українського етикету, що вимагають розмежування ти- і ви- спілкування. Ти-спілкування використовується лише в неофіційній обстановці. Ніколи не допускається однобічне ти-спілкування.

Вони користуються мовою творчо, їх мова зазвичай індивідуальна, в ній немає звичної заштампованості, а в розмовній мові – прагнення до книжності.

Викладачеві «першого типу» необхідно мати, в першу чергу, любов до студентів і предмету, що викладається. Доброзичливе відношення – запорука доброзичливої мови і сприяє продовженню спілкування між учасниками бесіди. Хорошому педагогові, в процесі мовного спілкування, необхідно пам'ятати, що його мова має бути:

- 1) Емоційною, голосною, чіткою, насиченою епітетами і порівняннями.
- 2) Орфоепічно правильною.
- 3) Упевненою, для чого необхідне знання матеріалу.
- 4) Підготовленою: мають бути продумані будь-які випадки незапланованого розвитку бесіди.
- 5) Доброзичлива відповідь на все.
- 6) Викладач повинен мати філософське почуття гумору. В більшості випадків такий педагог є зразком для наслідування. Саме тому йому необхідно ретельним чином стежити за своєю мовою, оскільки студенти не прощають помилок тим, хто їх навчає [4].

Набагато частіше у навчальних закладах зустрічаються викладачі, які є носіями «средньолітературної» мовної культури. Їх мовну поведінку відображає набагато нижчий рівень загальної культури: неможливість творчого використання крилатих виразів різних епох і народів, художніх зразків класичної літератури, незнання літературних норм вимови слів, а нерідко і їх значень породжує мовну бідність, грубість і неправильність мови. Порушення норм вимови у них є не одиничним, а утворює систему [4].

Як наслідок всього цього – мовна поведінка, яка характеризується:

- Монотонністю в голосі, відсутністю емоційності.
- Роздратуванням: коли учень ставить питання, а вчитель не знає на нього відповіді.
- Грубістю в голосі.
- Відсутністю жестикуляції, яка, як правило, не веде до контакту.
- Неправильною постановкою наголосів, що недопустимо для вчителя-словесника. Про невисокий загальнокультурний рівень таких педагогів говорить їх зайва самовпевненість: наприклад, роблячи неправильний наголос в слові, багато хто з них доводить, що це правильно, що існують різні варіанти вимови.
- Скупістю на синоніми, порівняння, епітети.
- Частою повторюваністю одного і того ж слова в процесі пояснення, за винятком термінології.

– Недостатня повага до адресата. Як правило, це виражається в неповному дотриманні саме нормам усного мовлення – прагнення говорити довгими, складними фраза-

ми з дієприслівниковими і дієприкметниковими зворотами. Таким чином, ведеться політика залякування співбесідника, придушення його бажання говорити, відстоювання своєї, навіть невірної, точки зору [5].

Далекою від норм публічної мови, і тому фактично незрозумілою, є мова представників ще нижчих типів мовних культур. Сьогодні немало носіїв літературної мови, для яких розмовна система спілкування є фактично єдиною, в усякому разі, в усній формі мови. Нажаль, представників цього типу чимало. Багато викладачів вважають, що зі студентами необхідно говорити зрозумілою ним мовою і, тому, намагаються, наслідуючи молодіжній мовній культурі, а частково і деяким сленговим зворотам і виразам, викладати матеріал. Вони вважають, що таким чином їм вдасться завоювати пошану студентів, «влитися» в їх світ. Проте, як було відмічено вище, викладач має бути для студента зразком для наслідування як в культурному, так і в мовному плані. Педагог є людиною, яка виховує в студентів поняття не лише про моральність, але і про культуру, у тому числі, про культуру спілкування. Тому така поведінка є недопустимою. Слід зазначити, що в більшості випадків цим «грішать» молоді педагоги, які часто бачать в студентах своїх майбутніх друзів [4].

Комунікативна культура обумовлює духовний розвиток особи, формує її моральне обличчя і є вираженням етичного життя людини і є складовою частиною формування загальної культури особистості в цілому.

Специфіка педагогічного спілкування, як умови створення гуманного розвиваючого середовища в освітньому процесі, визначає пріоритет комунікативного аспекту в особовій культурі викладача.

Ефективне педагогічне спілкування зумовлюється комунікативною культурою викладача, прагнення до її вдосконалення – обов'язкова умова педагогічної майстерності.

У психолого-педагогічній літературі комунікативну культуру розглядають разом з характеристикою взаємодії людей; знаннями і уміннями; як особиста якість і поведінка, що виявляється у відношенні з людьми; у зв'язку із здібностями в спілкуванні.

На основі аналізу літератури комунікативна культура розглядається нами як сукупність знань, умінь і комунікативних якостей особистості, що дозволяє найбільш ефективно організовувати процес навчання і виховання і регулювати комунікативну діяльність в процесі вирішення педагогічних завдань.

Список літератури: 1. Выготский Л.С. Мышление и речь. Москва: Лабиринт, 1996. – 352 с. 2. Ксенофонтова А.Н. Речевая культура – основа речевой деятельности школьников. – Оренбург: 1999; Она же. Педагогические основы речевой деятельности школьников. – СПб.: 1999. 3. Риторика : учебник / ред. Н.А. Ипполитова. – М.: Проспект , 2008. – 447 с. 4. Леонтьев А.А. Психология общения. М.: Смысл, 1999. – 365 с. 5. Иванчикова Т.В. Речевая компетентность или речевая культура? / Педагогика. – 2009. – N 3. – С. 83–89.

*Борейко Н.Ю.
г. Харьков, Украина*

ФИЗИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ В СИСТЕМЕ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

Новая парадигма образования, в том числе в системе высшей школы, обусловлена существенными изменениями общественного бытия, а также целей, характера и условий общественного производства. Речь, прежде всего, идет о становлении общества знаний.